

ПРО ОДНЕ З НЕЗДІЙСНЕНИХ ВИДАНЬ ПІДКАРПАТСЬКОГО ОБЩЕСТВА НАУК: “ПЕРШЇ ПЇСНІ” П. ПЛИСКИ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Випуск 26
УДК 81'282.2(477.87) “1941/1944”

Галас Василина. Про одне з нездійснених видань Підкарпатського общества наук : “Перші пїсні” П. Плиски; 13 стор.; кількість бібліографічних джерел — 12; мова українська.

Анотація. У статті йдеться про стилізовані під фольклор поезії Полані Плиски, вміщені в макеті збірки “Перші пісні”, підготовленої 1943 року до друку як видання Підкарпатського общества наук із передмовою К. Галаса. З’ясовуються окремі обставини появи макету збірки й аналізуються мовні особливості текстів.

Ключові слова: літературна мова на Закарпатті, Підкарпатське общество наук, граматики І. Гарайди, мова поетичного твору.

Діяльність Підкарпатського общества наук (ПОН) в умовах угорської окупації Закарпаття (1941—1944) викликає все більший дослідницький інтерес. Після тривалого періоду замовчування, який можна пояснити ідеологічними причинами, почався процес активного введення в обіг відомостей про осіб, які скеровували діяльність цього товариства, про тих, хто співпрацював із ПОН, і про видання, які побачили світ під грифом Підкарпатського общества наук. Сьогодні актуальним є не лише взяття на облік і опис реальних фактів, чим і як займалося ПОН, а й об’єктивний аналіз цих фактів і всього того, що було пов’язане з діяльністю цього товариства. Почастішали спроби розглядати весь спектр цих питань без бажання розібратися, чому під стріхою ПОН знайшла певну можливість реалізувати свої соборницькі прагнення ціла плеяда носіїв української мовно-етнічної самосвідомості, які, співпрацюючи з ПОН, внутрішньо не підтримували і не збиралися у більш сприятливий (не воєнний) час підтримувати плани угорської влади щодо культивування русинізму. Та й сам І. Гарайда, образно кажучи, тримав дистанцію. Будучи добрим філологом, він ніде не писав, що народна мова підкарпатських русинів не є малоруською (українською). А в своїй граматиці, навпаки, кілька разів зауважив, що вона малоруська (тобто українська). Пор.: “То явище вь руськомъ языцѣ (якъ и вообще вь малоруськихъ языкахъ), что якъсь етимологичнѣ самозвуки на цѣлой території языка перемѣняються вь другѣ самозвуки, называе́ме перезвукомъ” [4, с. 18]; “Е вь нашомъ языцѣ (якъ и вообще вь малоруськомъ языцѣ) перезвучае́ся вь ѣ (і) ...” [4, с. 19]. Тобто *руський языкъ і вообще малоруський языкъ* співвідносяться як часткове і ціле. Тож культивування народної мови, коли заборонено (!) вживання об’єднаної літературної української мови, навряд чи можна трактувати інакше, ніж важливу діяльність, спрямовану в русло національних інтеграційних процесів. Діяльність багатьох співробітників ПОН має розглядатися не як передісторія сучасних сепаратистських устремлінь кодифікаторів *русинського языка*, а як важливий перехідний етап змагань за утвердження на Закарпатті

української мовно-етнічної свідомості. Усе написане за граматику І. Гарайди декодується куди ближче до сучасної української літературної мови, ніж до писань у тих стандартах, які нині пропаяють усі очі створити окремих *русинський языкъ*. За переконанням Й. Дзензелівського, “в особі Івана Андрійовича Гарайди Закарпаття має відомого культурно-освітнього діяча і вченого”, “патріота, який у надто складних обставинах загальної, відкрито спрямованої денационалізації окупованого гортистами Закарпаття великою мірою прислужився до збереження національних культурних і мовних традицій” [5, с. 154].

Як сприймалася друкована продукція ПОН багатьма сучасниками І. Гарайди, можна судити, наприклад, із зізнання професора І. Фізера, який змушений був у часи угорської окупації приховувати свою українськість і в шостому класі належав до своєрідного юнацького підпілля: “... я сприйняв Гарайдівський варіант т. зв. угорської мови і все те, що робив Федір Потушняк, як камуфляж засекреченого українства. Це була конкретна діяльність, про яку я марив. Вона стала для мене важливішою за все. Пригадую мої гострі і палкі розмови на захист “Літературної Неділі” з покійним російськомовним поетом-початківцем Василем Діяничем, який в той час либонь уже співпрацював з комуністичним підпіллям і який називав Потушняка буржуазним націоналістом, терміном, який тоді не був мені зрозумілим” [12, с. 70].

Що учасники видань ПОН вимушено друкували свої твори, написані тогочасною українською літературною мовою, в гарайдівській правописній одежі, можна навести багато доказів. У приватному архіві К. Галаса зберігся один із примірників цікавого документа, про який, мабуть, уперше згадав Ю. Керекеш [8, с. 31]. Це надруковане на машинці звернення, яке ініціювали Ю. Керекеш (під псевдонімом Барвінок), К. Галас (Вершан) та В. Маркусъ (Марко) — молоді літератори, що друкувалися у виданнях ПОН, зокрема в “Літературній неділі”:

Знаючи велике значіння літератури в життю народу, рішили ми приступити до видання традиційного в нас альманаху

під[арпатських] поетів і письменників, згрупованих кругом П. О. Н., щоби тим задокументувати наші літературні здобутки з останніх років.

Тому звертаємося до всіх працівників пера, щоби кожний зпринциввся до здійснення цього заміру.

Отже, звертаємося й [до] Тебе, наш брате, щоби Ти по можливості чим скорше, найпізніше до кінця 1943. року прислав свої найліпші річі (поезію, прозу) на подану тут адресу. Редагування і видавання альманаху проводимо в порозумінні з П. О. Н.

Протягом двох тижнів просимо повідомити нас про свою [] участь в альманаху і подати свої евентуальні зауваги.

Під увагу беруться річі, написані чітко, виразно і правописом урядової граматики др. Гарайди.

До цієї праці зве нас народній обов'язок.

З поважанням

Будапешт, 12. X. 1943.

БАРВІНОК в. р.

ВЕРШАН в. р.

МАРКО в. р.

Адреса: *Kerekes György*

orvostanhallgató

*Budapest IX. Erkel u 9.*²⁹

У контексті такої активності молодих письменників слід розглядати ще один важливий документ-машинопис (із того ж приватного архіву): підготовлена до друку з передмовою К. Вершана (К. Галаса) збірка (макет) віршів Полані Плиски³⁰ під назвою “Першѣ пѣснѣ” (1943) [9], яка, напевно, мала вийти в серії “Народна бібліотека”³¹, але чомусь не вийшла. В усякому разі, передбачався й такий видавничий реквізит: *Подъ редакцію Др-а И. Гарайды* (арк. 1 зв.).

Оскільки відчитаний варіант усієї книжечки-макета зі збереженням правописних особливостей оригіналу з нашими примітками прийнято до друку в “Науковому віснику УжНУ. Серія: Філологія. Соціальні комунікації” (вип. 25), тут подаємо *переказ* основного змісту “Переднього слова”, у якому представлено особу поетеси і її доробок у контексті доби.

К. Вершан-Галас на початку передмови визначає місце творчості Полані Плиски в літературному процесі на Закарпатті і зауважує, що **чеський критик А. Гартл у статті “Die literarische Renaissance der Karpathoruthenen”**

писав про поезію Миколаї Божук, що вона “*tendenzlos und melodisch Sehnsucht und Trauer des erwachten Herzens ausdrückt*”³². Підкреслюємо, — пише автор передмови, — саме ці два слова *tendenzlos* (безтенденційно) и *melodisch* (мелодійно). Бо мало у нас було за останні десятиліття літератури (за невеликими винятками) “без тенденції”. Після поезій М. Божук³³ не було її, і “Перші пісні” П. Плиски нагадують нам щось подібне. Не будемо дошукуватися причини, чому це так сталося, але все-таки, — пише К. Галас, — цікаво, що і тоді, і тепер виступає дівчина, щоби ми почули мелодійний і безтенденційний, а головне — домашній, рідний спів. Відзначаємо це тому, що було у нас багато спроб наблизити літературу найближче до народної душі (наприклад, “Монисты”³⁴ — вірші для дітей), але спроба залишилася лише спробою. Сподіваємося, що ці “Перші пісні” не спіткає така ж судьба [9, арк. 3].

Далі К. Галас звертає увагу на те, що підкреслює індивідуальність П. Плиски:

Треба ще сказати, що, говорячи тут про Миколаю Божук і Поланю Плиску, мусимо взяти до уваги, що Миколая Божук була вчителькою, наша ж авторка — звичайна селяночка. Пов’язуючи їх поезії, мусимо виходити з цього, бо в той час як Божук мала ширше поняття про молоді поезію, її структуру і т. д., наша авторка послуговується правилами і структурою нашої народної пісні, де, як знаємо, наголос, підпорядковуючись мелодії, стоїть завжди на передостанньому складі в рядку. Тому не треба дивуватися, що ритм окремих віршів не буде ямбовий, дактилевий і т. д. [9, арк. 3].

К. Галас висловлює дуже важливу думку як про мову збірки, так і про мовну проблематику в краї загалом, відзначаючи влучність вислову *одного із своїх сучасників: Другою річчю, яку хочемо підкреслити, є мова збірничка. “Изъ якихъ штучныхъ граматикъ бы не учили въ нашихъ школахъ, народный языкъ буде жити вѣчно”* — говорить один із наших сучасників³⁵. І немає

³² Безтенденційно і мелодійно виражає поривання і тугу пробудженого серця.

³³ Миколая (Василина) Божук (3 січня 1907 — 1938) — українська поетеса, уродженка с. Великого Бичкова. У 1928 р закінчила Ужгородську вчительську семінарію. Ще будучи студенткою, друкувала вірші у журналах “Пчілка”, “Наш рідний край”, у коломийській “Жіночій долі” та львівській “Новій хаті”. На формування світогляду Миколаї Божук великий вплив мали твори Т.Шевченка, І.Франка, Лесі Українки [див.: www.ukrcenter.com/.../38931/Миколая-Божук].

³⁴ Ідеться про книжку російських віршів для дітей “Монисты”, автором якої був І. Керча і яка в 1941 та 1942 рр. вийшла двома виданнями під псевдонімом Тая Верховинка.

³⁵ Сучасник, що так висловився, — однодумець і близький товариш К. Галаса Омелян (Еміль) Балецький, який із такими міркуваннями виступив у змістовній своїй

²⁹ Фотокопію див. у розділі “Архіви” у “Науковому віснику УжНУ : Серія Філологія. Соціальні комунікації. — Вип. 25.

³⁰ Поланя Плиски — у подружньому житті Антолик Пеллагія Михайлівна (1923 — 9.05.2010), уродженка с. Ізи Хустського району, більшу частину життя прожила в Хусті. Була працівницею районної бібліотеки.

³¹ Див. назви видань цієї серії (усього 31) у статтях Й. Дзєндзелівського [5, с. 154—155; 6, с. 42].

кращого підтвердження для його слів, як цей збірничок [9, арк. 3].

На завершення К. Галас висловлює сподівання, що збірка віршів П. Плиски буде зустрінута читачем із прихильністю, і подає додаткові відомості про авторку:

Не хочу багато розписуватися на цю тему. Це залишаю нашим критикам, які разом із нашою читаючою публікою радо зустрінуть появу цього маленького чуда. Називаю це чудом, бо написала це, як уже сказано, звичайна сільська дівчина, яка закінчила лише народну школу і яка крім писання має багато й багато старань за свою судьбу. Народилася авторка 1923 року в Ізі, де й виходила народну школу, протягом котрої все надіялася потрапити в середню школу. Але мрії залишилися мріями. Писати почала, як сама призналася, десь два роки тому. Основа, з якої вийшла її молода муза-селяночка, — це багата скарбниця народної лірики. Тут-там помітний у неї вплив книжної літератури (напевно, сліди читання). Такі речі, як “Сирота”, “Бідняк”, містять відгомін думок про становище нашого “бідняка” і “сироти темної”!

статті в “Літературній неділі” [1, с. 264]. Даючи можливість на сторінках видання ПОН молодому фаховому філологу покритикувати за штучність усі грамматики для народних шкіл на Закарпатті, І. Гарайда розумів, що це стосується і його “Граматики руського языка” (1941), яку й сам як автор вважав перехідною: “Не хвалімся тымъ, что ся грамматика представляе собою чтось совершенное, что часомъ не могло бы змѣнитися къ лучшему, такъ якъ ся грамматика есть въ дѣйности компромиссомъ межи многими одинъ другому противлячимися представленнями о нашомъ народномъ языцѣ” [4, с. 7]. Доба вимагала інших пріоритетів, ніж чергові правописні суперечки, які не могли закінчитися підтримкою угорськими урядовими колами тих принципів, на яких побудована українська орфографія. А йшлося про можливість видань із державним сприянням. У цьому зв’язку не можемо погодитися, що шлях О. Балецького був “від русофільства до русинофільства”, як дехто намагається представити [11]. Це шлях був до свідомого українства, у якому відкрито признаватися в часи режиму Горті було небезпечно. Але О. Балецькому і його однодумцям вистачило мужності в друкованому слові так про свої позиції сказати, що розумний читач (яскравий приклад — Іван Фізер) усе належно розумів. Про необхідність вдаватися до камуфляжу, одягати неприродну маску, наближаючи момент, коли її можна буде скинути і “згине Янус той дволикій”, О. Балецький прямо написав у вірші “Карпатская литанія” (1842). Це чудовий зразок громадянської лірики, написаної із позиції свідомого українства як молитва до Бога: “Дай нам хліба, букви та життя...” і звернення до сучасників: “Камінь цей двигнути хто захоче? Хрест цей хто б на себе взяв?” (див. повний текст поезії “по-русинськи” у вимушеній гарайдівській правописній одежі на останній обкладинці видання “Літературное наследие” [2]. Читку українську етнічну і мовну орієнтацію О. Балецького переконливо засвідчують і його листи до К. Галаса — як змістом, так і правописною формою.

Цей перший збірничок, сподіваємося, не буде останнім. Наша авторка ще якраз вступає в свої найкращі літа, що є запорукою того, що вона встигне обдарувати нас іще багатьма-багатьма піснями.

Доведемо, що наш народ здатний до життя, як це доводить народ мадярський, коли може похвалитися такими рідкісними явищами, як *Veres Péter* — простий мадярський газда й автор багатьох цінних книжок.

А ти, шановний читачу, сприйми цю книжечку так, як маєш сприйняти і цим сприйнятися до того, щоб твоє не було останнім.

У кінці підпис:

Б-пешть, 1943. К. ВЕРШАНЬ [9, арк. 4—5].

Власноручного підпису К. Вершана-Галаса ні тут, ні на якійсь іншій сторінці макету збірки немає. Зрозуміло, що правописне оформлення передмови належить редакції ПОН, імовірно, при безпосередній участі І. Гарайди, який як керівник проекту міг внести й безпосередньо в текст якість корективи. Можливо, в такому кінцевому варіанті (чи то передмови, чи власне підготовлених до друку поезій) щось не влаштувало К. Галаса, тож книжечка так і залишилася лише в проекті.

Уже перебуваючи на пенсії, К. Галас написав статтю “Загадковий доктор Іван Гарайда” [3] і, за свідченням Б. Галаса, обмірковував можливість опублікувати збірку віршів П. Плиски. Із цього періоду — зроблені К. Галасом у макеті кульковою ручкою (синьою пастою) деякі виправлення правописно-пунктуаційного характеру.

У збірці вміщено, як можна судити зі змісту в кінці книжечки і назв перед текстом кожного твору, 21 поезію, але насправді, мабуть, тут 20 поезій, бо, найімовірніше, одну з них (“Заспѣваю собѣ пѣсню...”) помилково поділено на дві, й останню строфу, що починається словами “Побануешь голубочку...”, представлено як окремий твір (схоже, це помітили і в редакції, бо синім чорнилом біля тексту з початком поезії дописано: 1, а біля “Побануешь голубочку...” — 2. Ось ці тексти (подаємо їх за первісним правописним і пунктуаційним оформленням у макеті):

Заспѣваю собѣ пѣсню...

Заспѣваю собѣ пѣсню
Дуже жалусеньку:
“Понеси, ня водо въ море,
Дѣвку молоденьку”.

Понеси, ня молоденьку
Въ глубокое море.
Мамко моя солоденька,
Там е счастья мое. [9, арк. 21].

Побануєшь голубочку...

Побануєшь! голубочку —
 Нїгда ся не верну.
 Посади ми на памятку
 Два корчички терну. [9, арк. 22].

Для прикладу, щоб наблизити тематику, образну тональність, ритміку, народнопісенний колорит, деякі мовні риси і правопис усієї збірки, наведемо тут текст іще двох поезій (усі тексти з коментарями див. у “Науковому віснику УжНУ. Серія: Філологія. Соціальні комунікації”, вип. 25).

Я ся журю, молоденька...

Я ся журю, молоденька,
 Скоро перестану,
 Якъ у церкви изъ тобою,
 Перстень замѣню.

Та як ми ся избереме,
 Не му ся журити,
 Така буду, якъ потятко,
 Весела ходити. [9, арк. 23].

Задарь милый мое сердце...

Задарь милый мое сердце
 Идъ собѣ голубишь,
 Бо знаю я, что мене ты
 Не поправдѣ любишь.

Не вправдѣ ня милый любишь,
 Тай не мешъ любити.
 Бо ты хочешъ голубочку,
 Мене зволочити.

Я вже тобѣ невѣрюю,
 Якъ тому гадови,
 Бо ты менѣ, милый, правду
 Не казавъ нѣколи.

Пойди собѣ геть удъ мене,
 Не вернися шуга,
 Ей даколи ты увидишь,
 Ци май лѣпша друга! [9, арк. 29].

Цілкою очевидно, що в цих текстах відбита специфічна народна лексика і вимова (з правописними деформаціями), але це не копія ізької говірки, тим більше якоїсь іншої (у передмові слушно зауважив К. Галас, що вірші певною мірою відбивають начитаність авторки; не виключено, що деякі написання усупереч авторському тексту — результат редагування в напрямі до вимог граматики І. Гарайди). Неважко помітити “етимологічні” правописні форми, які не слід читати з орієнтацією на фонетичний принцип правопису, а з корекцією на правила І. Гарайди, хоча цілий ряд

написань тут подано відповідно до фонетичного принципу — усупереч задекларованим настановам. Таким є, наприклад, написання *удъ мене* (29)³⁶. У граматиці І. Гарайди прийменника *удъ* немає, як немає *пудъ*, зате є *отъ* і *подъ*, що могли озвучуватися по-різному, як підказувала та чи інша говіркова вимова (бо орфоепічної норми І. Гарайда не пропонував); пор. *подъ крыльця* (31). Такі ж фонетичні написання у збірці: *доку* (8) < *доколь*; *пуйду* (8), *панумъ* (10) < дав. в. мн. *паномъ*; *бульшь* (17) < *больше*; *пушовъ* (18) — пор. *пошла бымъ* (27), *пойди собѣ* (29); *жалусненьку* (21) ‘жалісливу’; *куй* (25) < *коль* ‘коли; якщо’; *муї* (27) ‘мії’; *на сьомъ свѣтѣ* (11), *на моюмъ* (15), *юї* (16) ‘її’. Тут скрізь відбито рефлексію *о*, *е* в нозакритих складах як *у*. Іншого походження *у* (з префікса *вы-*) в дієслівних формах *уросте* (9) — 3 ос. одн. майб. ч., *уплести* (27), інфінітив, але це теж фонетичні написання, які, безперечно, відбивають притаманні марамороській ізькій говірці риси. Підправленими під правопис І. Гарайди виглядають *ластовка* (30, 31), *горько* (7), *у високой полонинѣ* (20, 30), *пошла бымъ* (27), *пойди* (29), *въ темници темненькой* (30), *писемце* [кому?] *миленькой* (30). Скрізь тут на місці *о* за говірковою марамороською нормою мав би вимовлятися *у*, як у вищезазначених словах типу *доку*, *пуйду*.

З-поміж морфологічних рис варто виокремити такі:

1) **інфінітиви** і утворені від них дієслівні форми мають суфікс *-ова-*: *бановати* (15, 26), *любовати* (12), *пановати* (10); *ся зрадовала* (31); але *кувати* (12);

2) форми **теперішнього часу**: **а)** 1 ос. одн.: *блукаю* (6), *зачинаю* (8), *знаю* (11), *маю* (6), *невѣрюю* (29), *погадаю* (19); *хожу* (7), *не нахожу* (7). Ізькій говірці властиві форми типу *зна(в)у*, *віру(в)у*, *погада(в)у* тощо. У граматиці І. Гарайди зразок *чита-ю* [4, с. 67]; **б)** 2 ос. одн.: *їдешъ* (27), *їдешъ* (8), *полишаєшь* (8), *полишашъ* (15); *голубишь* (29). М’який знак у кінці тут скрізь — данина правописові І. Гарайди, згідно з яким “изза уживання *ѣ-а* примушенѣ єсме повсюду тамъ, де колись стоявѣ *ѣ* для показаня змягченя послѣ сихъ буквѣ, писати *ѣ* изза научныхъ причинѣ. Зато пишеме: *їдешъ*, *любовъ*, *мышъ*, *церковъ*, *ночь* и т. д.” [4, с. 13]. Щодо вибору між *полишаєшь* і *полишашъ*, то І. Гарайда орієнтує на форми за першим типом: *чита-єшь* [4, с. 67]. В ізькій говірці *читаеш* ‘читаєш’, *никаеш* ‘дивишся’; **в)** 3 ос. одн.: *глядає* (10), *звідать* (27). Для ізької говірки характерні *глядат*, *звідат*; **г)** 1 ос. мн.: *мусиме* (28). Такі форми типові для Ізи; **г)** 3 ос. мн. *обливають* (30). У говірці Ізи кінцевий приголосний у таких формах твердий: *облива(в)ут*, *чита(в)ут*, *зна(в)ут* тощо;

3) форми **майбутнього часу**: **а)** прості форми доконаного виду: *розсѣю* (18), *узьму* (18);

³⁶ Тут і далі після прикладів у круглих дужках числа означають номери аркушів розгляданого документа-макета.

не будешь (18); якъ ся вженишь (8); ми ся избере-
ме (23); б) відповідники складної форми типу чи-
татиму (континуанти давніх аналітичних форм,
утворених з інфінітива і допоміжного дієслова яти
— йняти): 1 ос. одн. — не му ся журути (23), что
му чинити (6); 2 ос. одн. — тай не мешь любити
(29); 3 ос. одн. — ме кувати (12);

4) форми **минулого часу**: любивись ня (8),
пушовь (18); збережені континуанти форм перфек-
та від дієслова яти: яла щебетати (8);

5) форми **умовного способу**, у яких частка
зберігає прозоріший зв'язок із колишніми форма-
ми аориста від *быти*: я быль ся втопила (19), я
быль изомлѣла, зомлѣла быль изъ радости, не
встала быль (11), скакала быль (19), ишла быль,
уплела быль, пошла быль (27);

6) цікаві прислівники, які значною мірою
відбивають особливості говірки с. Ізи й суміжних
марамороських говірок: а) прислівники місця:
всяды (9), *нѣгде* (10); б) прислівники часу:
тогда (34), *нѣгда* (10, 18, 25), *доку* (11), *шуга* (11, 32),
теперь (14), *дале* (18), *даколи* (32); в) способу дії:
поправдѣ, *вправдѣ* (32). З-поміж цих слів привер-
тає увагу своїм неслов'янським походженням при-
слівник *шуга*, уживаний і нині у багатьох закар-
патських говірках. Пор.: *шуга* = *нігда* 'ніколи'
Шуга, н'ігда не п'рийду до вас! Пор. угор. *soha*
т. с. [10, с. 425, 208]. Через відсутність у правописі
І. Гарайди літери *г* у надрукованому тексті віршів
нівельовано відповідну народну вимову, зокрема у
прислівниках *нігда* і *нігдѣ*;

7) прийменники у знач. 'до' і 'від': *идь*
собѣ 'до себе' (32), *д' тому* 'до того' (10); *удь мене*
'від мене' (32), *д нього* 'від нього' (21). І. Гарайда в
своїй граматиці подає *къ* (*идь*) — *отъ* [4, с. 100—
101], а про варіанти *д'* — *удь*, *д* не згадує;

8) із часток: *вонь* 'аж' — *Жаль великий*
ми на сердци Вонь ся коле зкраю (15); *ци* 'чи'
(30); *якъ май* 'саме', 'лиш', 'щойно', 'тільки-
но' — *А я тогды молоденька Як май лягла спати*
(34). В останньому випадку, може, доцільніше
було правописно оформити частку як одне слово.
Пор. *якмáй* у знач. прислівника 'самий раз' *Сис'*
реклик мин'и йакмай [10, с. 428]. У вірші
П. Плиски це слово з дещо іншим значенням. Во-
но виступає часткою, що може підсилювати, уви-
разнювати і прислівники (обставини), й інші ча-
стини мови (члени речення). Пор. характерні для
сучасної ізької говірки фрази: *Ото с'а с'тало*
йакмай тог'ды, ко'ли ні'ко не 'быв у 'хьжи (Це
сталося саме тоді, коли нікого не було в хаті).
Йакмай им п'роделла 'очи, а о'ни ўже туй (Тіль-
ки-но я прокинулася, а вони вже тут);

9) цікаві синтаксичні явища (особливості
керування) можна відзначити в таких прикладах:
Мене дав Господь на сиротину (9), *Нѣгде мамку*
Я не нахожу (9), *Нѣгда за мамку Я не забуду* (10),
Шуга за тя не забуду (11);

10) до особливостей мови і стилю
П. Плиски слід зарахувати часті риторичні звер-
тання *голубочку* (11, 18, 21, 25), *любку* (11, 18, 21),
любый любку (14), *милий* (8), *Боже великий* (9);
порівняння в народнопісенному стилі: *Мого люб-*
ка, якъ голубка, У катуны брали (23); *Така буду, як*
потятко, Весела ходити (26). Пор. *катуны*,
'військо', *потя* 'пташка', зменш. *потятко* [10,
с. 139, 270].

Звичайно, збірка "Першѣ пѣснѣ" Полані
Плиски заслуговує на більш докладний мовознав-
чий і літературознавчий аналіз. Сподіваємося, що
й подані в цій статті наші спостереження будуть
корисними.

Література

1. *Б[алецький] Е.* Література і народний языкъ / Е. Б. // Літературна недѣля. — Рочникъ II. — Зъ дня 15. децембра 1942. — Число 24. — Друкарня Подкарпатского Общества Наук въ Унгварѣ. — С. 263—264.
2. *Балецкий Э.* Литературное наследие / Эмиль Балецкий ; Под. ред. А. Золтана и М. Капраля. — Nyíregyháza, 2007. — 178, [1] с.
3. *Галас К.* Загадковий доктор Іван Гарайда / К. Галас // Тиса. — 1995. — №№ 1—2. — С. 93—94.
4. *Гарайда И.* Грамматика руського языка / Іванъ Гарайда. — Унгваръ : Книгопечатня Юлія Фельдешія, 1941. — 143 с.
5. *Дзензелівський Й.О.* І. А. Гарайда як філолог і громадський діяч / Й. О. Дзензелівський // Українська мова на Закарпатті у минулому і сьогодні : Матеріали науково-практичної конференції (Ужгород, 5—6 травня 1992 року). — Ужгород, 1993. — С. 142—156.
6. *Дзензелівський Й. І. А.* Гарайда як філолог / Йосип Дзензелівський // Карпатський край. — 1996. — Серпень — грудень. № 8—12 (115). — С. 35—42.
7. *Дзензелівський Й.О.* ПОН і забутий Гарайда / Й. О. Дзензелівський // Тиса. — 1994. — №№ 1—2 (90—91). — С. 39—46.
8. *Керекеш Ю.* До дня останнього / Юрій Керекеш // Карпатський край. — 1996. — Серпень — грудень. № 8—12 (115). — С. 30—33.
9. *Плиска П.* Першѣ пѣснѣ : Стихи / Поланя Плиска [К. Вершань. Передне слово] / Подъ редакцію Др-а И. Гарайды. — 1943. [Машинопис, видавничий макет] // Приватний архів Б. Галаса.
10. *Сабадош І.* Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району / Іван Сабадош. — Ужгород : Ліра, 2008. — 480 с.

11. *Ташкович О.* Від русофільства до русинофільства на прикладі творчості Еміля Балецького / Оксана Ташкович // *Studia Russica*. — Budapest, 2009. — XXIII. — С. 249—255.

12. *Фізер І.* Моє політичне визрівання в юнацькому підпіллі / Іван Фізер // За українське Закарпаття. — Ужгород, 1994. — С. 69—73.

Галас Василина

Об одном из неосуществленных изданий Подкарпатского общества наук: “Перші пѣснѣ” П. Плиски

Аннотация. В статье рассматриваются стилизованные под фольклор поэзии Поланы Плиски, содержащиеся в макете сборника “Перші пісні”, подготовленного в 1943 году к печати как издание Подкарпатского общества наук с предисловием К. Галаса. Выясняются некоторые обстоятельства появления макета сборника и анализируются языковые особенности текстов.

Ключевые слова: литературный язык на Закарпатье, Подкарпатское общество наук, грамматика И. Гарайды, язык поэтического произведения.

Halas Vasylyna

On one of unpublished books prepared by Subcarpathian Society of Sciences : “The First Songs” by P. Plyska

Summary. The article deals with the stylized folklore like poetry by Polanya Plyska in the project of the book “The First Songs” prepared to be printed in 1943 as an edition of Subcarpathian Society of Sciences with the foreword by K. Halas. Some circumstances of the appearance of the project of the book are being established and language peculiarities of the texts are being analyzed.

Keywords: literary language on Transcarpathia, Subcarpathian Society of Sciences, grammar by I. Haraida, language of poetry.

Галас Василина – студентка Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.